

נביאים וקונסוליות

התחרות בין מעצמות אירופה על דריסת רגל בארץ הקודש שהייתה נתונה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית הביאה לרחוב הנביאים מבחר נציגים, סגנונות בנייה ושאיפות השפעה אירופיים | תמר הירדני

הקוסמופוליטי הזה קיבל עם השנים נופך של חן, עד שהפך לתעודת הזהות הייחודית של הרחוב.

בית הפרובסט הגרמני

ברחוב הנביאים 42 ניצב במשך שנים רבות בית הספר אורט הנביאים, שכבר במבט ראשון נראה יפה מכדי להיות פרי תכנונו של משרד החינוך. אכן, מדובר בשימוש משני שעושה בית הספר במה שהיה פעם מעונו הפרטי של ראש הקהילה הלותרנית הגרמנית. בעל תפקיד כזה נקרא בכל העולם עד היום בכינוי שובר השיניים 'פרובסט', וזה הירושלמי זכה לביתו המפואר דווקא ברחוב הנביאים בעקבות אירוע היסטורי שהתחולל על מגרשו. ב-1898 ביקר בארץ כידוע הקיסר הגרמני וילהלם השני, אלא שבירושלים העתיקה לא נמצא אז מקום לאלפי מלווייו בפמליה המלכותית. הממשלה התורכית נערכה אפוא מבעוד מועד והכשירה עבור הקיסר מאהל מפואר מחוץ לעיר העתיקה שלא נראה כמוהו בכל המזרח התיכון. שם, במקום המכוסה היום באספלט החניון, בתוך אוהלו המפואר של הקיסר, התקיימה הפגישה ההיסטורית בת שש וחצי הדקות עם בנימין זאב הרצל, שבא לשכנע את הקיסר שישכנע את הסולטן לתת לנו צ'רטר להקמת אוטונומיה יהודית קטנה בארץ ישראל. ספוילר: הוא לא קיבל.

הרחובות בבירתנו – מרכזי אבל צר, היסטורי אבל מודרני, פקוק במידה ראויה ומלא במכמני עבר שובי לב. אלא שבמקרה של רחוב הנביאים, המכמנים המדוברים נבנו במאה ה-19 על ידי מעצמות אירופה בסגנון ובפאר הראויים, וכך קיבלנו רחוב חוצלארצי נפלא מהסוג שמחייב דרכון: בית חולים איטלקי, מעון גרמני, מיסיון אנגלי, מגרש רוסי, בית מגורים שוויצרי, מנזר צרפתי, קונסוליה אמריקנית ועוד. לפני שנצא למסע נספר כי רחוב הנביאים נולד במקרה כמעקף לצועדים ירושלימה בדרך המלך המובילה לשער יפו שפתאום התחשק להם דווקא חומוס בשער שכם. לצורך כך הם חתכו שמאלה בנקודה שבה תקום בעתיד כיכר הדוידקה, וירדו באלכסון אל שער שכם. הדבר הפך את רחוב הנביאים לחצר אחורית בין שתי הדרכים הראשיות – דרך יפו ודרך שכם. במאה ה-19, כאשר המרוץ האימפריאלי באירופה הביא לירושלים אמביציות ותככים, ממשלות נכר השתגעו ממאמץ להציב דריסת רגל לאומית בנוף ההולך ומתהווה בירושלים שמחוץ לחומות. התוצאה הייתה בליל הזוי של סגנונות בנייה מגוונים שגדשו את רחוב הנביאים ההמום והציפו אותו בין השאר בבתי חולים, בקונסוליות, במנזרים ובבתי ספר. למרבה הפלא, הבלגן

לאן נוסעים

רחוב הנביאים בירושלים
אתרים מרכזיים

מדהים לגלות איך רק בירושלים מתקבלות החלטות תאולוגיות כבודת משקל על בסיס מקומות חנייה

ה

עורך אמר שהגיליון הפעם מאוד ארץ ישראלי ושאל אם יש לי משהו מחו"ל. בטח תשאלו איך אפשר לטייל בחו"ל כשגבולות הגזרה של המדור הם בתחומי ארצנו הקטנטונת, אבל זה רק אם לא הסתובבתם מספיק ברחוב הנביאים בירושלים. מדובר ברחוב הדומה לרוב

ביקור שהותיר חותם. הקיסר וילהלם השני עובר ברחוב הנביאים, 1898. מימין בית תבור ומאחוריו מנזר סן ג'וזף

השטח פונה עם סיום הביקור המלכותי, אך הקרקע ניתנה מתנה לקיסר, וזה העבירו לפרובסט שבנה עליו את ביתו ב-1902 בסגנון וילהלמיני אימפריאלי, כלומר, גרמני ביותר. ב-1948 כיסחו הישראלים את סמלי האימפריה הגרמנית שעיתרו את הבניין והלאימו אותו לטובת חינוך תינוקות של בית רבן שיחיו. בשנים האחרונות משמש הבניין את מכללת אורט אולייסקי.

ארזתם לבד?

שמו של רחוב הנביאים הוא אחת התעלומות הגדולות בירושלים. השם העות'מאני המקורי של הרחוב נע בין 'רחוב הקונסוליות', 'רחוב בתי החולים' ו'הרחוב האחורי'. עם פרוץ המנדט קבעה לו ועדת השמות העירונית – שהורכבה מנציגים יהודים, נוצרים ומוסלמים – את השם 'רחוב הנביאים'. למרבה הצער, הוועדה לא טרחה לציין למה בחרה דווקא בשם זה. שמועות מספרות שההשראה הגיעה מקבר נבי ענקשא השוכן בסמוך, ברחוב שטראוס, אבל לך תוכיח עכשיו.

בלב מגרש הרוסים, בתוך בור פתוח בעומק של כמטר וחצי, שוכב לו בנחת עמוד ענק עשוי אבן הנקרא בפי ילדי ירושלים בשם 'האצבע של עוג'. בניגוד לזיהוי מתבקש זה, הארכאולוגים טוענים כי מדובר בעמוד בנייה שנותר שוכב בכור מחצבתו, כלומר מלאכת ניתוקו מהסלע לא הושלמה מעולם מסיבות שאינן ברורות. על פי סגנונו וטכניקת עשייתו משערים המומחים כי העמוד נועד לעטר כנסייה ביזנטית ירושלמית, אך המסכן לא מימש את ייעודו עד עצם היום הזה.

המבנה בעל גג הרעפים הניצב מימין לכניסה לבית תבור הוא קפלה קטנה שקונרד שיק בנה יחד עם הבית. מדי שבוע מתקיימת בה תפילה, אלא שבניגוד לשפה הגרמנית שנשמעה בה פעם, התפילה בימינו נישאת בשוודית. הבדל נוסף הוא שפעם התפילה הייתה נערכת כמקובל ביום ראשון, אולם בימינו זה קורה בשבת. הסיבה, כפי שהסביר לנו אב הבית, היא שבשבת בלבד אפשר למצוא חנייה באזור.

הקונסוליה האמריקנית

רוב המטיילים ברחוב הנביאים חולפים על פני בית מספר 48 מבלי להביט בו בכלל, ואם מיישהו מתעכב שם זה בדרך כלל בגלל מרכז הפלאפל התימני, או בזכות המאפייה הנפלאה של ארוטשס הפועלים בקומתו הראשונה. הבית הוא מופת לעליבות ולהזנחה: קירותיו מכוסים צנרת ופיח, ורק מבט חוקר במיוחד יאפשר להבחין במסגרות האבן היפות והמושקעות של החלונות בקומה השנייה. מדהים לגלות שבבניין עגום זה פעלה הקונסוליה האמריקנית במשך שנים לא מעטות במאה ה-19, עד שעקרה למעונה הנוכחי ברחוב אגרון. אנו תקווה שכאשר יגשימו סוף סוף האמריקנים את החלום הציוני ויעתיקו את השגרירות שלהם לירושלים הם יזכרו לטוב את כור מחצבתם ואולי ישיבו את עיטורי הקירות ליושנם.

פאר העבר. בית החולים האיטלקי ההדור משמש היום את משרד החינוך
צילום: סירקיס

בית החולים הגרמני שסופח לבית החולים ביקור חולים
צילום: DMY

מגורי הכמרים הגרמנים משמשים את תלמידי המכללה. מכללת אורט אוליטקי
צילום: DMY

שבה שיק השתתף, וכנראה שהוא היחיד שידע להסביר מדוע הכתובת על הקיר שלו הפוכה על הראש. קונרד ופרדריקה סיימו את ההרפתקה הירושלמית הנחמדה שלהם בשלהי 1901, כשמתו בשיבה טובה בפער של עשרה ימים זה מזה. תוכלו להגיד להם שלום בקברם המשותף בבית הקברות הפרוטסטנטי בהר ציון.

המיסיון האנגלי

ברחוב הנביאים פעלו בימים היפים של המאה ה-19 כעשרה בתי חולים, מה שעשוי להיעד על עיר חולה במיוחד, או לחלופין על התלהבות יתר של מעצמות אירופה להגיש עזרה לאומית גם אם אף אחד כבר לא צריך אותה. אחד מבתי החולים החלוציים בירושלים היה זה האנגלי הקיים עד עצם היום הזה ברחוב הנביאים 82, סמוך לכיכר הדוידקה. הוא נבנה בחצי עיגול על ידי עמותה ללא כוונות ריפוי נטול אינטרסים בשם 'החברה הלונדונית להפצת הנצרות בקרב היהודים', והגישו שם לכל חולה אקמול עם הברית החדשה. הבית מעוטר בפסוקים בעברית צחה – 'רַפְאֵי ה' וְאַרְפֵּא ו'אֲנִי ה' רַפְאֵךְ' – במטרה למשוך קהל פוטנציאלי. הקהילה היהודית נרעשה

והתקנת תריסים תכולים, אלא שלצערו הוא משמש היום את מחלקת הדוחות בעירייה. כך הולכת לה תהילת עולם.

בית תבור

בין מבני הציבור הגדולים ברחוב הנביאים נחבא לו גם ביתו הפרטי של קונרד שיק, אזרח שווייצרי אשר הפציע בארצנו כמיסיונר נלהב במאה ה-19 והתאהב בירושלים כליל. במהרה גילה שיק כמה משעמם להיות מיסיונר בעיר שבה השלטון אוסר לנצר מוסלמים והיהודים לא כל כך בעניין, ולכן הוא פנה לעסוק בדברים הכיפיים שבהם הוא היה מוכשר – אדריכלות, תכנון שכונות, בניית דגמים מעץ וארכאולוגיה. בכסף שחסך מכישרונות אלה בנה שיק בית לאשתו פרדריקה האהובה ולחמשת ילדיו ברחוב הנביאים פינת רחוב אתיופיה וקרא לו 'בית תבור', כמחווה לאירועים המרגשים שקרו לישו על הר זה. אם תגיעו לבית תבור בין 9:00 ל-13:00 תורשו להיכנס לחצר הבית היפהפה המשמש היום בעיקר אכסניה לסטודנטים סקנדינבים הלומדים בירושלים. כדאי במיוחד להציץ בפטיו האחורי המטופח שעל אחד מקירותיו מוטבע העתק בגודל מלא של כתובת גזר. כתובת זו התגלתה בחפירה

מגרש הרוסים

לצד רחוב הנביאים, בקטע הפונה לדרך יפו, משתרע מגרש עצום בן עשרות דונם שנולד ב-1860 כמרכז צליינות רוסית. הייתה זו דריסת הרגל האימפריאלית הראשונה במרחב שמצפון לעיר העתיקה, ומומחים קושרים את בנייתה למלחמת קרים העקובה מדם בין תורכיה לרוסיה שהסתיימה זמן קצר לפני כן. מהסיפור הרוסי לא נשאר הרבה, בעיקר עקב סופו המר של הספונסר – הלוא הוא הצאר הרוסי – שנאלץ להיפרד ממשפחתו וגם מראשו במהלך המהפכה הקומוניסטית ב-1918. עם זאת המבנים השתמרו לא רע, ואפשר להתהלך היום בין אכסניות צליינים גדולות המשמשות כבר מתקופת המנדט כמוסדות ציבור כמו בית מעצר ובית משפט. המקומות היחידים שבהם עוד תוכלו לשמוע קצת ספסיבה הם בכנסייה הגדולה שבלב המגרש, ובשולי המבנה המשמש היום בית משפט שלום, המאכלס עדיין ראשי כמורה רוסים. כדאי להציץ בבית החולים הצליינים שנותר בשימוש רפואי גם בימי המנדט, ובזמן מלחמת השחרור זכה לשם 'אביחיל'. המבנה עבר שיפוץ נהדר לפני שנתיים, כולל קרצוף מעטפת

מודיעין שלום

איפה לאכול

דארנא

יוחנן הורקנוס 3
כשר למהדרין, בשרי, 02-6245406

מרכז הפלאפל התימני

הנביאים 48
כשר, סתמי, 02-6242346

אנה – קפה איטלקי

מוזאון בית טיכו, הרב אג"ן 10
כשר, חלבי, 02-5434144

עוד באזור

סדנת ההדפס ירושלים

ספריית אמנות, סדנאות ותערוכות
שבטי ישראל 38
א"ה 15:00-8:00
ו' 12:00-10:00 (בתיאום מראש)
כניסה חופשית, 02-6288614

בית טיכו

תצוגת קבע ותערוכות
אמנות מתחלפות
הרב אג"ן 10
א"ה 12:00-20:00, ו' 14:00-10:00
כניסה חופשית, 02-6453746

מוזאון אסירי המחטרות

שחזור הכלא וסיפורי אסיריו
משעול הגבורה 1
א"ה 17:00-9:00
כניסה בתשלום, 02-6233166

בפירנצה לבין בית העירייה בסיינה, אבל הבוסים היו מרוצים מאיטליה הקטנה שצמחה לגאווה בלב ירושלים. ברלוזי ראה כי טוב ונשאר בארץ במשך עשרות שנים, ובהן עשה קריירה משיפוץ כנסיות עתיקות ומבניית כנסיות חדשות עבור הוותיקן, וביניהן הכנסייה בהר תבור, כנסיית הביקור בעין כרם וגת שמנים. בית החולים האיטלקי ידע בעיקר סבל וצרות. עם סיום בנייתו פרצה מלחמת העולם הראשונה והוא הולאם על ידי התורכים; אחרי המלחמה עוד הספיק לארח חולים אחדים, אבל במלחמת העולם השנייה הולאם שוב, הפעם על ידי הבריטים. לאיטלקים נמאס, ואחרי קום המדינה הם מכרו את העסק למדינת ישראל, וזו משכנת בו עד היום את משרד החינוך. המבנה עבר שימור חזית מוקפד, אבל כל הקרביים שלו הוחלפו למשרדים נטולי זהות וטעם. למרות זאת, חלומו של כל ירושלמי נותר כבר מאה שנה בעינו: לעלות לראש המגדל – הסגור למבקרים – ולראות בטוב ירושלים. ם

וגייסה באופן מיידי את רוטשילד להקים בית חולים יהודי מתחרה במורד הרחוב, במקום שבו שוכנת היום מכללת הדסה. בית החולים של רוטשילד, וגם חרם כנד שהטילו הרבנים על מי שיעז להתאשפז בבית החולים של המיסיון (ראו תמר הירדני, "לא בבית קברנו", גיליון 29), הדירו את רגלי החולים היהודים מהמקום, והוא תהה במשך שנים על קיומו. עקב מיעוט החולים היהודים המבקשים גם היום להתמחות בבשורה על פי יוחנן, משמש היום המתחם בית ספר יוקרתי לילדי דיפלומטים ונציגים זרים בירושלים. אם תפגשו את השומר במצב רוח טוב, יש סיכוי שהוא ייתן לכם להיכנס לחצר ולהתרשם מיפייה. אם לא – לא נורא, ניצלתם מעונשו של גיהנום.

בית החולים האיטלקי

המבנה האחרון שנבנה על ידי מעצמות אירופה ברוב הנביאים הוא בית החולים האיטלקי, שבא לעולם באיחור אופנתי רק ב-1914. האיטלקים הזמינו לטובת העניין את האדריכל אנטוניו ברלוזי, שהיה אז כוכב עולה באיטליה, כדי שיתכנן את המבנה ברוח הגותיקה האיטלקית. הלה יצר שילוב מעורר חשד של גנבה ספרותית בין הארמון הישן

תמר הידני
מורת דרך מוסמכת, מדריכה ביד
יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת
ילדים

